

TIASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 11, Haziran 2017, s. 107-127

Şükrü ÖZTÜRK¹

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK DÜNYASINDA, TÜRK LEHÇE VE AĞIZLARINDA KULLANILAN RENK İSİMLERİ

Özet

Türkçe; tarihî derinliği, konuşan kişi sayısı ve konuşulduğu coğrafi alanın genişliği bakımından, dünyanın önde gelen dilleri arasındadır. Türkçede yer alan çok sayıdaki renk ismi, Türkçeye zenginlik sağlamaktadır. Türkçedeki renk isimleri, geçen yüzyıllar boyunca bazı küçük ses değişimlerine uğramış olsa bile, genel olarak bugüne kadar aslı hâllerini muhafaza edebilmiş ve kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Özellikle ak, kara, sarı, al, kıvıll gibi ana renk isimleri herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu makalede, hem Türkçenin çeşitli ağız ve lehçelerinde bulunan renk isimlerini ortaya koymak, hem de dünyanın birçok bölgesine yayılmış olsa da Türkçe konuşan topluluklar içerisinde hâlâ Türkçe renk isimlerinin birçoğunun ortaklaşa kullanılmakta olduğunu göstermek istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültürü, Türk Dünyası, Türkçe, Renkler.

FROM PAST TO PRESENT IN TURKISH WORLD, TURKISH DIALECTS AND MOUTHS USED COLOR NAMES

Abstract

Turkish dialects which are spoken in various places in the World have rich colour names. Defined in a colour, many words have richness. Today, It seems that mostly used colour names are in common in Turkish geography. White, black, yellow, red, reddish etc. Some colour names have undergone changes because of their dialects general tone characteristics. (e.g. yeşil, jasil - caşıl). However, It should not be forgotten that the usage of colours are same in nine Turkish dialects makes us think colours have a national quality in Turkish nations. We want to show here both

¹ Dr., Behice Yazgan Kız Anadolu Lisesi., sukruozturk05@gmail.com

Turkish various dialects emphasizing colours and these dialects are used commonly in societies where Turkish is spoken.

Key words: Turkish Culture, Turkish World, Turkish Language, Colours.

1. GİRİŞ

Bugün Türk coğrafyasında kullanılan birçok renk isminin ortak olduğu görülüyor. Ak, kara, sarı, al, kızıl vb. bazı renk isimleri lehçelerin genel ses özellikleri sebebiyle değişikliklere uğramıştır. (Mesela; yeşil ~ jasıl ~ çasıl gibi).² Türkçe konuşulan coğrafyalarda, ak, al, kara, kızıl, gök, yeşil, sarı gibi ana renk isimlerinin çoğu, Anadolu Türkçesi ile aynı olup, ara renklerle veya benzer nesne isimleri ile türetilmiştir. Temel renk adları hiçbir değişime uğramadan ya da bir iki fonetik değişiklikle halen kullanılmaktadır. Renk isimlerinden ortak olanlar dışındaki renkler benzetilen nesnelerin ortaklığı ile de dikkat çekmektedir.³ Dokuz Türk lehçesinde renklerin söylenişlerinin aynı olması, bizi bütün Türk boylarında renklerin millî bir mahiyet kazandığı fikrine götürmektedir.⁴

Türk lehçeleri çok zengin renk tanımlarına sahiptir. Alman dilinde her renk için tek bir tanım kullanılırken, Türkçede aynı renk için çeşitli renk isimlerinin kullanılmasına çok sık rastlanılır. Mesela; gri renk için en az dört ayrı renk ismi kullanılabilir; kır, boz, kül rengi, gümüşü gibi.⁵ Annemarie Von Gabain, Türkçenin lehçelerinde sarı, kara, ak, kızıl, yeşil renklerin çok kapsamlı bir şekilde kullanıldığını, ancak; ala, kök (gök), boz ve kır gibi renk isimlerinin ise daha sınırlı kullanım alanlarına sahip olduğu ifade etmektedir.⁶ Ak, kara, kızıl, yeşil, sarı gibi renkler Türkçede esas renkler olarak kabul edilir. Bu yüzden pek çok lehçede bu renk isimleri çok fazla değişime uğramadan bugün de kullanılmaya devam edilmektedir.⁷

Göktürk Yazıtlarından günümüze bazı renk adları zamanla yerlerini Türkçe veya yabancı dildeki bir sözcüğe bırakarak kaybolmuş (esri, tig, ürüng, arjawrt (lacivert), ar, or, arsal, arsik, arsil, az, bayın (koyu kırmızı gelincik çiçeği rengi), çımak, çubar, kırgıl, kırtış, kızkıl/kizkil, şaşut (kır, alaca), yibün/yipün vb.), bazıları küçük ses değişikliklerine uğramış, bazılarının anlamı daralmış, bazıları da değişmeksizin varlıklarını korumuşlardır (Ak, ala, boz, kara, kızıl, gök, sarı, yağız, yeşil gibi). Örneğin ak kelimesi yazı dilinde ve ağızlarda kullanılmakla beraber Arapçadan alınma beyaz kelimesine göre kullanım sıklığı azalmıştır. Aynı manadaki örüng (ya da ürün/örün) sözcüğü ise günümüze ulaşamamıştır. Yeşil kelimesi yeşile dönüşürken Türk lehçelerinde “yüce, mavi, boz, çal, ala, gri, yeşil vb.” kavramları karşılayan kök kelimesi zamanla hem anlam daralmasına uğramış hem de şekil değiştirerek

² Elçin Alioğlu İbrahimov, “Türk Halkları Arasında Ortak İletişim Dilinin Oluşturulmasında Söz Varlığının Etkisi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 1, Yıl 1, Aralık 2013, s. 383.

³ Hikmet Koraş, “Türk Lehçelerindeki Müsterekler Üzerine”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, Aralık 2014, s. 235-236., Arzu Erdoğan Öztürk, “Özbek Türkçesinde Renk Adları”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı II, Türk Dil Kurumu Yayınları*, C. II, Ankara, 2004, s. 2378., Gulbanu Kosimova, “Kâşgarlı Mahmud İle Kazak Halk Şairlerinin Ortak Dili”, *Gazi Türkiyat*, Bahar 2014/14, s. 13.

⁴ Nazan Kırımhan, “Türk Kültüründe Yedi Rengin Anlamı”, *(Türk Dünyasında) Nevruz*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Hazırlayan; Şebnem Ercebeci, 1. Baskı, Ankara, 2001, s. 107.

⁵ Ilse Laude-Cirtautas, *Der Gebrauch Der Farbbezeichnungen In Den Türkdialekten*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1961, s. 14.

⁶ Annemarie Von Gabain, “Renklerin Sembolik Anlamları”, Türkçe Tercümesi: Semih Tezcan, *Türkoloji Dergisi*, C. 3, D. T. C. F. Yayınları, Ankara, 1968, s. 108.

⁷ Mağfret Kemal Yunusoğlu, “Siyasetin “Renkleri”: Semantik Yaklaşım”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 2, Haziran 2009, s. 37-38.

yerini Arapça maviye bırakmıştır. Buna karşılık kara ve siyah sözcükleri eş anlamlı olarak varlıklarını bugün de sürdürmektedir.⁸ Harezmi-Kıpçak döneminden itibaren hem Türkçe hem de Farsça isim tamlaması şeklinde oluşturulmuş tabiattan somutlaştırma yoluyla yapılmış renk adları türetilmeye başlamış ve Farsça olanların sayısı Çağatay Türkçesinde Farsçanın edebî dile etkisinden dolayı artmıştır. Arapça renk adları ise Karahanlılardan itibaren edebî dile yerleşmeye başlamış ve Çağatayca döneminde sayıları çoğalmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde ise Türkçe renk adlarının sayıca çokluğu ve Arapça ile Farsça renklerin çeşitliliği dikkati çekmektedir.⁹

Türk lehçelerinde aynı rengin farklı sözcüklerle karşılanması, renk bildiren sözcük sayısının da artmasına yol açmıştır. Örneğin; kara renginin Türk lehçelerinde kara kır, kara kıyma, kara toru, kara yağız, kara yağızrak, karacu, karaca, karaçalı, karaçkı-karaşkı, karaçman, karakök, karakören/karakürön, karakuçuk, karala, karalav, karalçın, karaldım, karaman, karamsı, karamsılık, karamtı-karamtık-karamdık-karamtuk- haramdih, karamtık kızıl, karamtıl, karamtırak, karamtul-karamtıl, kararık, kararınçık-kararınkık, karasığı-karasağı, karasımak-karazımak, karasımın-karazımın-karazıban, karaşın, karatul, karavuz, karasū/karazū gibi değişik kullanımları vardır. Rengin kara renginden türetilmiş “karal-“ şekli ile sıfat ve mecazi kullanımı da dikkate alındığında kara kelimesi ile ilgili sözcük sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum, Türkçede renklerin sayısının tam olarak tespit edilmesini güçleştiren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰

2. Türk Lehçelerinde Renkler ve Etimolojileri

Aşağıdaki tabloda, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü isimli eserden yola çıkarak çeşitli coğrafyalardaki Türk lehçelerinde bulunan renk isimleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur:

Şekil 1: Çeşitli Ülke ve Bölgelerdeki Türk Lehçelerinde Bulunan Renk İsimleri.¹¹

Türki-ye Türk-çesi	Azer-baycan Türk-çesi	Türk-men Türk-çesi	Kazak Türk-çesi	Kırgız Türk-çesi	Başkur t Türk-çesi	Tatar Türk-çesi	Özbek Türkçe-si	Uygur Türk-çesi
Ak, beyaz	Ağ, beyaz	Ak	Ak	Ak	Ak	Ak	Aq	Ak
Al	Al	Al	Al kızıl; kırmızı	Kızıl	Al	Al	Kızıl	Hal; kıpkızıl
Alaca	Ala-bazak; ala-bula	Ala	Ala	Ala-bula	Ala	Ala-kola	Ala-bula	Ala; ala-bula

⁸ Salim Küçük, “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırılmaları”, *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 5/1, Winter-2010, s. 557.

⁹ Küçük, “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk...”, s. 569-570.

¹⁰ Küçük, “Tarihi Türk Lehçelerinde Renk...”, s. 557-558.

¹¹ Ahmet Bican Ercilasun, Alaeddin Mehmedoğlu Aliyev vd., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. I, Ankara, 1991, s. 10-11, 12-13, 64-65, 436-437, 478-479, 564-565, 746-747, 986-987.

Boz	Boz	Boz; çal	Boz; sur	Boz	Buz; horo	Sarı	Boz; külreng	Boz
Gri; kül rengi	Boz rang, kül rangı	Çal/ boz	Sur; külgin	Boz; sur	Akhıl; buz; köl töslö	Aksıl; buz; köl töslü	Kül rang	Çal/ boz
Kır	Bayaz; çal	Gir/ç al	Aksur; surgilt	Boz; aksarı	Buz; aklı- horo	Akçılso rı; Açıkso rı	Aqış; aqar gan	Kül- ran; boz/ çal
Ela	Ala	Ala	Şegir; ker (köz)	Çekir; kök çaşıl	Sıbar; ala kola	Ala; ala kola	Kongır; koy (köz)	Kar (köz)
Kara	Gara	Gara	Kara	Kara	Kara	Kara	Kara	Kara
Kavu- niçi	Sarımtıl	Gız- ğilt, sarım -tıl, gızıl	Kızgilt- sarı	Kızgilt -sarı, kızgilt- harı	Kızgilt- sarı	Kızgilt- sarı	Açqi- zil; nim- puştı	Halse- rik
Kızıl, kırmız ı	Gırmızı	Gızıl	Kırmızı ; kızıl	Kızıl	Kızıl	Kızıl	Kızıl	Kızıl
Kül- rengi	Kül rāngı	Kül renk	Külgin; Kül tüsi; boz	Kül tüst	Köl töslö	Köl töslö	Kül rāng	Kül rāñ
Mavi, gök	Mavi	Gök	Kök, kögildir	Kök	Kük; zangar	Kük; zangar	Maviy; kök	Kök
Pemb e	Pāmbā; gül rāngı	Al; gızı- lımtıl	Kızgilt	Kızgilt- tım	Alhıv; Roza töslö	Roza töslü alsu	Nim puştı; aç kızıl	Xalrāñ; pārāñ
Sarı	Sarı	Sarı	Sarı	Sarı	Harı	Sarı	Sarık	Serık
Sarış ın	Sarışın	Sarı- yağız	Ak kuba	Sar- ğımtıl	Harğilt	Sarğilt	Malla saçlı adam	Sarğuç

Geçmişten Günümüze Türk Dünyasında, Türk Lehçe Ve Ağzlarında Kullanılan Renk İsimleri

Siyah/ Kara	Gara/si- yah	Gara	Kara	Kara	Kara	Kara	Kara	Kara
Turun- cu; ateşsa -rı	Turun- cu; narıncı	Narı n-çı	Kızgılt; sarı	Toksa- rı; kızgıl sarı	Kızgılt harı; aflisun tösli	Kızgılt sarı; aflisun tösli	Tok sarık	Kızgıç serik
Yeşil	Yaşıl	Yaşıl	Jasıl	Caşıl	Yaşıl	Yaşıl	Yaşıl	Yeşil

2. a) Ak Renk

Ak kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

A : K /A:Q I Türk.; ak/aq: Ktat., Kar., K., Kbal., Kır., Kaz., Nog., Kkal., Tat., Baş., Uyg., Sug., Lob., Alt., Tuv.; Tür. Diy.; ak Tür., Tür. Diy.; ak Tür., Gag., Kar.; ax/ah Türk Diy., ak/aq Öz. ar/ay (< a:κ) Az.

1) Ak: Türkçenin tüm lehçelerinde beyaz anlamında kullanılmıştır.

Aklık: Türk., Tür., Kbal., Alt.

Ak leke: Türk., Tur., Az., Kum.

Akı (Mesela; yumurta akı, gök akı): Tür., Az., Gag., Ktat., Kum., Kbal., Kar., Kır., Öz., Alt., Hak., Tuv.

Aydınlık: Tat., Hak.

Ağarmış, Gri: Türk., Kar., T., Kum., Kbal., Tat., Baş., Öz., Hak., Tuv.

Ak saç: Türk.; Öz.

Sarışın: Hak.

Soluk: Tat.

Süt ürünleri: Kbal., Kır., Kaz., Baş.

İnce beyaz bez: Az., Kum.

Beyaz (gri) at: A. Von Gabain.

2) Temiz: Türk., Tür., Ktat., Kar., Kbal., Kır., Kaz., Kkal., Tat., Baş., Uyg.

Masumiyet, masum, lekesiz: Türk., Tür., Kar., Kır., Kaz., Baş., Uyg.

Namuslu: Tür., Alt.

Dürüst: Kır., Kaz.

İyi huylu: Kar.¹²

3) Güzel, muhteşem, şahane: Hak.¹³

Ak renk adı tüm Türk diyalektlerinde “ak” olarak kullanılıyor.¹⁴ Tüm Türk lehçelerinde ak kelimesinin ilk anlamı beyazdır. Anadolu Türkçesinde ak kelimesi ilk anlamı olan renk adı dışında mecazen; yumurta akı, yüz akı ve dürüstlük anlamında da kullanılıyor. Ayrıca, Kırgız Türkçesinde ak söğük (kemik) tabiri vardır. Bu ifade de ak kelimesi, soyluluk, hanedan soyu anlamında kullanılıyor.¹⁵

Ak kelimesi Kazaklarda mecazen temizliği, saflığı, iyi niyeti işaret eden bir sembolik anlama sahiptir. Kazak Türkçesi’nden bu konuda örnekler verilebilir. Mesela; Ak otau (yeni evlenenlerin evi), ak dua (iyi dilek), ak neke (iki gencin evlendiği gün), ak ot (yenilebilen bitki, hayvanların sonbaharda yediği bitki) gibi.¹⁶ Kazakçada tıpkı Anadolu Türkçesinde olduğu gibi ak kelimesi az da olsa olumsuz anlamda da kullanılabilir. Mesela, Anadolu Türkçesi’nde, “ak oldu boz oldu” deyiminde bir işin kötü sonuç vermesi bildiriliyor. Kazak Türkçesi’nde ak kelimesi bazen kötülük, zorluk, okuma yazma bilmeyen gibi anlamlarda kullanılır. Mesela Kazakçadaki “ak közdii” (ak gözlü) deyiminde “ak” kelimesi iyiliği değil, cahillik anlamını vermektedir. “Mal ak bolıp ketti” (hayvan ak oldu) cümlesinde ise hayvan etinin iyi olmadığını bildirmektedir.¹⁷

Özbek Türkçesinde beyaz rengi ifade etmek için “aq” şeklinde kullanılmaktadır. Sözlükte, “aq” için “kar, süt, pamuk rengindeki” şeklinde bir karşılık verilip, “aq kâğâz, aq nân, ...sedef gibi aq tişler” örnekleri sıralanmaktadır. Ayrıca, cilt ve yüz için de bu kelimenin kullanıldığı ve “pürüzsüz, parlak, duru” anlamlarına geldiği ifade edilip ve “aq bādān, aq yuzli, aq tānli” örnekleri veriliyor. Bu kelime Eski Türkçeden beri aynı şekilde kullanılmış, Özbek Türkçesinde sadece ilk vokali yuvarlaklaşmıştır. Kelime, beyaz renk ifadesiyle ilgili olarak zaman içinde anlam genişlemesine uğrayarak Özbek Türkçesinde “rakı”, “Çar taraftarları, devrim karşıtları”, “günahsız, temiz, adına leke düşmemiş”, “gözün beyaz kısmı”, “yumurtanın beyaz kısmı” gibi anlamlar da kazanmıştır. Beyazla ilgili ara renkler için Özbek Türkçesinde *aqış, aqçil, aqımtir, aqpar* kelimeleri kullanılmaktadır.¹⁸

Türkmenlerde ak, çok sevilen renklerden biridir. Yolun ak bolsun; “yolun açık olsun veya işin iyi olsun”, ak zat alnıña yağşı; “beyaz şey kadere iyi gelir”, ak süyt emen oğlan; “sevgiyle, mehirle büyüyen oğlan”, ak öy “berekatli ev, devletli ev”, aksakal; “lider, düşünür”, ak düyāni gördünmi?; “olan şeyden haberin var mı?”, ak goynunu bermek; “63 yaşına yani Hz. Muhammed’in yaşına geldiğinde beyaz koyun kurban etmek”, ak cüyce dālsin; “sen de tam

¹² E. V. Sevortyan, **Etimologičeskomu Slovari Tursskih Yazıkov (Obşeturkiye i Mejtusrkiye Osnovi na Glasniye)**, Moskva, 1974, s. 116.

¹³ Sevortyan, **Etimologičeskomu Slovari Tursskih...**, s. 117.

¹⁴ W. Radloff, **Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte**, I/I, St. Petersburg, 1893, s. 89. Emine Gürsoy Naskali, Muvaffak Duranlı, **Altayca-Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 22. Recep Toparlı, Hanifi Vural, Recep Karaatlı, **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 5.

¹⁵ Radloff, **Versuch eines...**, s. 89.

¹⁶ Karlıgaş Kadaşeva, “Kazak Medeniyetindeki Semboller”, **Nevruz ve Renkler**, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s. 96.

¹⁷ Nazgül Balabekova, “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk Adları Üzerine”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I**, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 2004, s. 358.

¹⁸ Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2374-2375.

suçsuz değilsin”, gibi ifadelerde bunun örneğini görmek mümkündür.¹⁹ Ayrıca, düğünden önce kız tarafından damada ve akrabalarına verilen hediyeye Türkmenler “akılık” derler.²⁰

Azerbaycan’da (mesela, Nahcivan’da) ak-beyaz renk matem rengi sayılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde “Seni gara geyib göy çalasan” kargış-bedduası ak rengin matem anlamı taşıdığını gösteren örnek bir ifadedir.²¹

Türklerde ak renk adı ile ilgili olarak bir başka ifade; “ap ak” deyişidir. Anadolu’dan Azerbaycan’a, Kazan’a, Altaylara kadar, yaygın olarak söylenen bir sözcüktür. Anadolu’daki halk ağzlarını bir araya getiren, Derleme Sözlüğü’ndeki abbak, apabbak gibi deyişler, bu sözün, halk dilinde ki söyleyiş biçimleridir. Kuzey Türklerinde de appak, apbak gibi deyişleri bulabiliyoruz. Yine Anadolu dışındaki Türklerde ak-abbak gibi deyişlerde vardır ki, bu ifadeleri Anadolu’da da çok yaygın olarak görebiliyoruz. Anadolu Türkçesinde kullanılan “ap (ak) kelimesi, ak-ap ve ap-ak şeklinde, bütün Türklerde iki farklı şekilde söylenmektedir. Aslında bu bir büyütme, abartma söyleyişidir. Uygur yazısı ile yazılmış Oğuz Destanı içinde de, Karlık dağından söz açılırken, “anung” başı, soğuktun ap ak turur”, yani onun, karlı dağının başı, soğuktan hep ap ak dururdu denilmektedir. Elbette ki bu sözlerin içinde de duygu, inanış ve maneviyat vardı. Anadoluda da ap-ak dendiği zaman, yalnızca beyazlık değil; temizlik ile arılık da kastedilmektedir.

Akça veya akça-pakça sözünün de çok eski bir geçmişi vardır. Orta Asya’nın ulu dağlarında hayvan besleyen Kırgız Türkleri bile, “oya, oyma gibi küçücük ağzım, akça yüzüm (cüzüm)”, diyorlardı. Akça sözünü her ne kadar, beyazımtırak veya oldukça beyaz diye yorumlayanlar olsa da, bu sözde arılık ve maneviyat duyguları gizlidir. Tıpkı, Dede Korkut da olduğu gibi: “Ağca yüzlü görklüm!”.

Akçıl deyiş ve anlayışı da Çağatay Türk kültür çevresine kadar, belki de Akçalay söyleşi ile daha da ötelere uzanıyordu. Akçıl sözü, beyazımsı kır veya boz olarak bilinse de Anadolu’da Akçıl’ın akı, daha baskın görülmektedir. Ak(lı) veya akli karalı gibi ifadeler de, bütün Türk dünyasında, yaygın olarak söylenir. (Ak)lı sözcüğü çoğu zaman içinde akı çok olan veya akli renkler için söylenir. Tanrı Dağları’ndaki hayvancı Kırgız Türkleri ise, aktu koy, yani akli koyun dedikleri zaman, tek bir koyunun rengini, söz konusu etmiyorlardı. Kara koyun sürüsünde akli olanlar da var ise, o sürüyü ancak böyle anıyorlardı. Koyun sürülerinin, mümkün olduğu kadar aynı renkte olmasına dikkat ediliyordu. Sürüye bazı yabancı renk karışmaları olunca da, böyle adlandırmalar yapıyordu. Aklanma anlayışı da, bugünkü anlayışımızla, çok eski ve yeni Türk coğrafyalarında söylenegelmektedir. Kırgız Türklerinde ebyazımsı ve şafak ağarması için söylenen, ağarınkı veya Kuzey Türklerindeki, ağamdık (ak-amdık) deyişleri de, Anadolu Türklerinin anlayış ve söyleyişlerinin değişik türleridir. Bunu Çağatay Türk kültür çevresindeki, agtımül-agımtul, yani aka mayil anlayışına kadar uzatabiliriz.²²

2. b) Al Renk

Al kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

¹⁹ Annagulu Nurmehmet, “Türkmenlerde Renk Dünyası ve Nevruz”, **Nevruz ve Renkler**, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s. 81.

²⁰ Salim Küçük, “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, **Bilig**, Sayı 54, Yaz 2010, s. 194.

²¹ Kamil Veli Nerimanoğlu, “Türk Dünya Bakışında Reng”, **Nevruz ve Renkler**, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s. 69.

²² Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. 6, Ankara, 1984, s. 394-396.

A:L a:l Türk.; al Tür., Az., Gag., Ktat., Kar., K., Kum., Hog., Tat., Baş., Uyg.; (alaj), Tat. Diyal.²³

1) Al-Türkçenin tüm lehçelerinde kırmızı anlamındadır;

Kırmızı: Tür., Az., Gag., Öz.

Alev Rengi, parlak kırmızı.²⁴

Açık kırmızı.²⁵

Pembe: Türk., Tür., Hog., Tat., Baş.

Açık pembe: Ktat.

Al, Pembe (Mesela; al yanaklar, al yanaklı çocuk): Türk., Tür., Ktat., Kar., K., Hog., Tat., Baş.

Turuncu.²⁶

Al (at hakkında): Gag.

2) Atın üzerini örten turuncu renkli ipek kumaş.²⁷

Gelinin başını örten uzun kırmızı duvak: Tür. diyal.

Düğünlerde damadın giydiği kırmızı şal: Tür. diyal.

3) Karanfil: Uyg.²⁸

Al kelimesinin kökü şekil ve semantik olarak al-, -ol, -el formlarıyla “kızıl”, “kahverengi” renklerini ifade eder. Hayvanları ve ağaç cinslerini adlandırmada çoğunlukla i-, u- ve n-harflerine dayanmak üzere g veya k ile türetilir. Bu kapsamda Farsça sözlüklerde “ŷ” kelimesi; “kızıl-sarı renk”, “ten rengi”, “kırmızimsı”, <al+gune “karışık renkli”, “yüzdeki kırmızılık, kızarma hâli” anlamlarında kullanılmıştır. Bu son biçimler Orta Farsçada da mevcuttur. Benzer kullanımlara, Altay ve Hint-Avrupa dilli köklerde de rastlamak mümkündür. Rusçadaki alıy “al” kelimesi Türkçe a:l-al kelimesinden gelmez ve Slav dillerinde de görülmektedir.²⁹

2. c) Boz Renk

Boz kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

1) Boz: Tüm Türk lehçelerinde (Kır., Hog., Kkal. hariç) boz olarak geçiyor.

Boz (Atın türü hakkında): Mal.

Kır: Kır., Hog., Kkal., Öz., Öz. Diyal., Suy., Alt. Diyal.

Gri: (koyun türü hakkında) Bal.

²³ Sevortyan, *Etimoloğışeskomu Slovari Turskih...*, s. 125.

²⁴ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, C. I, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 184.

²⁵ Nadeliaev V.M., Nasilov D.M., Scherbak A.M., Tenishev E.R., Borovkova T.A vd., *Old Turkic-Russian Dictionary*, Leningrad, 1969, s. 31-32.

²⁶ Besim Atalay, *Divan-ı Lügat’it Türk Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 1985, s. 81.

²⁷ Atalay, *Divan-ı Lügat’it...*, C.I, s. 81.

²⁸ Sevortyan, *Etimoloğışeskomu Slovari Turskih...*, s. 126.

²⁹ Elvin Yıldırım, *Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 15-16.

Mavimsi kır: Kbal., Baş.

Bulutlu, kapalı: Az.

Hayvan türü rengi: (Ak boz)-Kaz.

At türü: Öz.

Parlak gri: Kır., Nog., Kkal.

Kül rengi: Tat., Uyg. Diyal. İbni Mühenna³⁰.

Kül beyazı: Alt.

2) Beyazımsı gri: Kbal., Suy.

Beyazımsı: Kkal.

Beyaz gibi: Kkal.

Ak,beyaz: Uyg.

3) Mavi

Temiz (Su hakkında): Lob.

4) Boz rengi: Gri At

Gri renkli sığır hayvan, kül renkli sığır hayvan: Tür. Diyal.

Dişi sülün: Azeri Diyal.

5) Boz-Kahverengi: Altay Diyal.

6) Sarı: Tat. Kır., Kaz.

7) Tahsilsiz, Basit insan: Tür Diyal.

Arsız: Azeri Diyal.

8) Havanın sis durumu (çok sıcak gün): Kır.

9) Alacakaranlık

10) Toprak rengi: Tür., Öz diyal.³¹

Türk lehçelerinde boz; külrang, göyümtül, yeşil, çemen, otlak kelimeleriyle karşılanmıştır.³² Boz renk adı; Türk lehçelerinden Azeri, Kırgız, Özbek, Türkmen, Nogay, Karakalpak, Tatar, Altay, Teleüt ve yeni Uygur Türkçelerinde yer almaktadır.³³

2. d) Gök Renk

Gök kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

³⁰ İbn Mühennâ, **İbnü-Mühennâ Lûgati**, Çev.:Aptullah Battal (Taymas), Türk Dilini Tetkik Cemiyeti Yayınları, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 21.

³¹ E. V. Sevortyan, **Etimoloğışeskomu Slovari Turskih Yazıkov (Obşeturkiye i Mejtusrkiye Osnovı na Glasniye)**, Moskva, 1978, s. 172.

³² Küçük, "Eski Türk Kültüründe Renk...", s. 188.

³³ Nesrin Bayraktar, "Boz ve Kır Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine", **International Journal of Central Asian Studies**, Vol.:13, 2009, s. 118.

1) Gök: Türkçenin tüm lehçelerinde gök ismi var. (Ancak, şu diyalektler hariç-Türk. Diyal., Kum., Öz. Diyal. Suy., Lob., Alt., Alt. Diyal. Hak., Sag., Koyb., Tuv., Tof., Yak., Çuv.)

Gökyüzünün maviliği: Tuv.

Yeşil, mavi veya gök renk: Yak.

2) İkincil anlamı: Matem (mavi veya koyu mavi elbise): Uz.

Çivit: Kum.

3) Mavi, gök mavisi, gök: (Türk. Diyal., Kum., Bu lehçeler hariç tüm Türk lehçelerinde bu renk isimleri var.)

Semavi: Gag.

Koyu mavi.

4) Yeşil: Türk., Türk. Diyal., Tür. Diyal., Ktat., Kum., Kır. (Bitkiler hakkında), Kaz., Hog., Kkal., Öz., Uyg. Diyal., Suy., Lob., Alt., Alt. Diyal., Tuv., Tof.

Koyu yeşil: Tür. Diyal.

Olgunlaşmamış: Tür. Diyal.

Ahmak (figüratif): Kum.

Taze, yeşil: Tür. Diyal.

5) Olgunlaşmamış meyveler: Tür. Diyal.

6) Ot, yeşillik: Türk., Tür. Diyal., Az., Kır., Hog., Tat. Diyal., Tum (genç çim) Öz., Uyg., Suy., Lob., Alt. Diyal., Hak., Tof.,

Çim, ağaç ve yapraklar: (Buhara Özbekleri)

Sebze, yeşillik: Uyg. Diyal.

Çayır: Tür. Diyal. Bud. (Çağ., Az.)

7) Gri: Tür. Diyal., Ktat., Kum., Kır. (At türü hakkında), Kaz., Hog., Kkal., Öz., Alt. Diyal., Sag., Kır-Tat., Baş., Öz., Tuv.

Koyu boz.

8) Kır saçlar: Tuv.

9) Kıpkırmızı, koyu kırmızı: Bud.

10) Siyah, kara.

11) Destanlarda çok karşılaşılan kahramanların sıfatı: Kır.

12) Tanrı: Alt.³⁴

13) Gece.³⁵

³⁴ E. V. Sevortyan, *Etimoloğiceskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksişeskiye Osnovina Bukvi "V", "G" i "D")*, Moskva, 1980, s. 66.

³⁵ Ahmet Caferoğlu; *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1968, s. 114.

Gök rengi Türk lehçelerinde boz, bozuntul, çal (kır) bazen ala kelimesiyle karşılanmaktadır.³⁶

Özbek Türkçesinde kök kelimesi çoğunlukla mavi renk için kullanılmaktadır. Mavinin yanı sıra kök ot örneğinde olduğu gibi yeşil renk içinde kullanıldığı yerler vardır. Eski Türkçeden beri “gökyüzü” ve “mavi” anlamlarıyla görülen kelime, Türkiye Türkçesinde de var olan göğər- ve gök ekin yapılarında yeşil rengi ifade etmektedir. Bu yüzden kökün içinde yeşilin varlığı da unutulmamalıdır. Bir de kök bori örneğinde olduğu gibi “mavimsi gri, kül rengi” anlamına da gelmektedir. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi esas olarak kök, “gök rengi” yani “mavidir”. Bu renkle ilgili benzerlik, yakınlık ifade eden diğer kelimeler şu şekildedir: Kökimtir, kökiş, kökçil ve Farsça olan zāngār. Kōm-kök ise pekiştirme sıfatı olarak aldığı şekildedir. Tüm bu ara renkler ve pekiştirme şeklinde hem “mavimsi, maviye benzer” hem de “yeşilimsi, yeşile benzer” anlamlarının olduğu unutulmamalıdır.³⁷

Gök renk adı, Anadolu Türkçesinde hatta Altay Türkçesinde olduğu gibi Kazak Türkçesinde de şu anlamlarda kullanılmıştır;

- 1) Gök, açık gök, açık yeşil, gökyüzü rengi, çimen rengi, gri vs.
- 2) Gökyüzü ve yeşillik.
- 3) Bazen gök kelimesinin eş anlamlısı olarak yeşil, gökçe kelimesi de kullanılır.

Gök renk adı, Kazak Türkçesinde mavi, yeşil, gri renk adlarını kapsamaktadır. Gök kelimesi Kazak Türkçesinde yeşil ot, çimen, yeşillik anlamında da kullanılıyor. Bundan “kögeru” (göğermek), “köktem” (ilkbahar) kelimeleri yapılmaktadır. Yani Kazaklar ilkbaharda her taraf gömgök oluyor diye kabul eder. Kazaklar “jasıl şöp” (yeşil ot) diye de kullanırlar. Fakat en çok kullanılan “kök şöp” (gök ot) ifadesidir. Kazakçada gök kelimesinin kullanım alanı da, anlamı da geniştir. Bu kelime çoğunlukla mecaz anlamda insani özellikleri bildiren deyimlerde kullanılır. Örneğin; geveze anlamında Kazak Türkçesinde; “kök ala mıljın-gök ala geveze: geveze, kök ezu-gök çene: çenesi düşük, kök auız-gök ağız: geveze. Bununla birlikte gök kelimesi insan veya hayvanların vücut yapısını tasvir etmek için kullanılır. Örneğin: kök baka-(gök бага) diye çok zayıf, sıksa kişiler tasvir edilir. Kazak dilinde gök kelimesi insanın huyunu bildirmek amacıyla da kullanılır. Mesela “kök dolı”, “kök bet” deyimleri asabi, öfkeli inatçı kişilerin karakterlerini bildirmekte kullanılır. Hiç bir şey bilmeyen cahil kişiye ise “kök mi” (gök beyin) denir. Bundan başka “hiç yok” anlamında yani kuruş bile yok anlamında “kök tim jok” (gök kuruş yok) gibi deyimlere de rastlayabiliriz.³⁸

Kazak Türkçesinde gök kelimesi genel olarak yaşamak, yenilenmek, gençleşmek anlamını verir. Bu renk diğer renklere göre, coğrafik isimlendirmelerde çok daha sık kullanılıyor. Örneğin, Gökçedağ, Gökçedeniz, Göksu vb. Kazak inançlarında gök rengi, ebediliği, uzun yaşamı bildirir. Kazaklarda, beyaz, siyah ve mavi renklerinin özel anlamları vardır. Bunlar daha çok kullanılır.³⁹

2. e) Kara Renk

Kara kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

³⁶ Küçük, “Eski Türk Kültüründe Renk...”, s. 188.

³⁷ Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2377.

³⁸ Balabekova, “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk...”, s. 356-357., Naskali, Duranlı, **Altayca-Türkçe...**, s. 120.

³⁹ Kadaşeva, “Kazak Medeniyetindeki...”, s. 95.

Şükürü Öztürk

Kara: Bu şekildeki ifadesiyle bu renk adı tüm Türk lehçelerinde mevcuttur.

Düz ve figüratif anlamları kaynaklarda düzgün olarak kaydedilmemiş.

Yağız (at hakkında): Az., Gag., Kır., Kaz., Hog., Baş., Öz., Bar., Alt., Hak., Diyal., Tuv., Çuv.

Esmer (tenli): Tür., Tat., Baş., Yak., Çuv.

Köle, esir: Kır.

Zenci; siyahi: Tür.

Kara: Karanlık, hüznülük: Tür.⁴⁰

Acıklı: Gag.

Sert; şiddetli: Kum.

Acı: Çuv.

Mutsuz; bedbaht: Yak.

İğrenç, fena, alçaklık: Kır., Yak.

Öfke dolu: Kum.

Karanlık, canice (cani bir şekilde): Çuv.⁴¹

Kara-siyah renk, Kazakların inançlarında karanlık ve kaygıyı anlatır.⁴² Kazakça'da "ak" ve "kara" kelimelerinin birçok özellikleri vardır. Bu kelimelerin eşyanın rengini vermeden başka mecaz anlamlarda da kullanıldığı yerler vardır. Türk halklarının anlayışında, "ak" sözcüğü iyiliğin, "kara" ise kötülüğün, tehlikenin bazen de ölümün sembolüdür.⁴³

Kazakçada tıpkı Anadolu'da olduğu gibi kara renk kelimesi olumsuz anlamlarda çokça kullanılmıştır. Örnekler verirsek; "Kara niet"- kara niyetli, kötü niyetle, "kara bet"- kara yüz; kötü bir iş yapan ve başkalarına bakmaya yüzü olmayan kişi, yüzü olmayan kişi, "kara piğil"- kara niyetli, "kara jurek"- kara yürekli, kötü kişi, "kara oy"- kara düşünce, kötü düşünce gibi kelime gruplarında kara kelimesi kötü kelimesi ile eş anlamlıdır. Bunun gibi; Bası karalı, könili jaralı (başı karalı, gönlü yaralı) deyimindeki karalı kelimesi insan başındaki ağır işi göstermektedir. Kara kelimesi matem anlamını da bildirir. Türk geleneklerinde, yakınlardan birisi ölürse o evdeki bayanlar kara giyinirler. Bu yüzden bu eve karalı uy (karalı ev) derler. Kazakçada kara kelimesi tıpkı Anadolu Türkçesinde olduğu gibi iftira anlamında da kullanılır. Kazakçada karalau (karalamak)-iftira atmak, akka kuye jukpaydı-(aka kara sürülmez), kara kuye jagu- (kara güve sürmek) gibi deyimlerde kara kelimesi iftira anlamındadır. Türkçedeki kara çalmak, kara sürmek gibi deyimlerle aynı anlamda kullanılmaktadır. Bundan başka kara kelimesi, deyimlerde çeşitli anlamlarda kullanılır. Mesela; karaçalı-iki kişinin arasına giren birisi, kara kuvvet-büyük güç, kara cahil-çok cahil anlamlarındadır.

Kazakçada kara kelimesinin olumlu anlamlarda kullanıldığı da olur. Örneğin; kara şanirak (kara şanrak) anne baba evi, kara köz karındaş (kara gözlü kız kardeş) gibi kelime gruplarında kara

⁴⁰ L. S. Lyeovitskaya- A.V. Dıbo- V. İ. Passadin, **Etimolojiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksiçeskiye Osnovina Bukvı "K", "K")**, Moskva, 1997, s. 286.

⁴¹ Lyeovitskaya vd., **Etimolojiçeskiy Slovar Tyurkskih...**, s. 287.

⁴² Kadaşeva, "Kazak Medeniyetindeki...", s. 96.

⁴³ Balabekova, "Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk...", s. 358.

kelimesi olumlu bir anlam taşıyor. Kazak dilinde, “kara” kelimesi bundan başka çok kalın büyük anlamlarında da kullanılır. Kara orman; büyük sık ormanı, kara tau; kara dağ - büyük dağ, kumırsaka (kara karınca) çok karınca vs. Ayrıca, Kazakçada kara kelimesi karangı (karanlık) anlamında da kullanılır.⁴⁴

Özbek Türkçesinde, “qarā” kelimesi, Türkiye Türkçesindeki “siyah”ın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Sözlükteki karşılığı “renği tüm renklerden daha koyu, kazandibi, kömür rengindeki”dir. Ayrıca rengi bu renge benzeyen ya da koyu renge sahip nesnelere “qarā nân, qarā tupraq, qarā bulıt” örneklerinde görüldüğü gibi bu renk adıyla sıfatlanır. Kelime anlam genişlemesine uğrayarak “qarā bilân oynamaq”, “qarālar yutdı” örneklerinde görüldüğü gibi “satranç oyununda siyah taşlarla oynayan taraf” anlamı da kazanmıştır. Ayrıca matem işareti olarak kullanılan ve renkli olmayan giysi veya nesnelere için de bu kelime kullanılır. Bir de “uzaktan belli belirsiz görünen nesne, silüet” de qaradır. Özbek Türkçesinde Farsça kökenli siyâh kelimesi de vardır. Ancak renk adı olarak çok az kullanılmakta; “qarā siyâh” ve “qızıl siyâh” örneklerinde görüldüğü gibi yaygın olarak “mürekkep” anlamına gelmektedir. Özbeklerde, qarā kelimesi de, tıpkı aq sözcüğünde olduğu gibi eski Türkçeden beri renk adı olarak kullanılmaktadır. Özbek Türkçesinde ilk vokalinin yuvarlaklaşması dışında bir farklılık söz konusu değildir. Siyahla ilgili ara renkler olarak qarāmağız, qarāmtir, qarāçä, qarātor(ı) ve säbzäk tespit edilmiştir. Bu beş kelime de “siyaha yakın, esmer, siyaha dönük, koyu renkli, siyahımsı” anlamlarına gelmektedir.⁴⁵

2. f) Kızıl-Kırmızı Renk

Türk lehçelerinde kızıl rengi şu şekillerde kullanılmaktadır: Kızıl Türk., Az.; kızıl Tür. Diyal.; kızıl Türk. Diyal., Tür., Tür. Diyal., Gag., Kar. (kızıl), Kum., Bal., Kır., Kaz., Kaz. Diyal., Kkal., Nog., Tat., Öz. Diyal., Uyg. Diyal., Lob., Suy., Sal., Bar., Alt., Tuv., Tof., Hal.; kızıl Baş., Baş. Diyal.; kıxıl Yak.; kızıl Kar.; kızıl Öz., Öz. Diyal., Uyg., Uyg. Diyal., Lob.; Xızıl Hak., Hak. Diyal.; xızıl Kız.; xërlë Çuv.

1. Tür. Diyal., Kaz. Diyal., Baş. Diyal., Uyg. Diyal. hâriç tüm lehçelerde kızıl demektir. Türk., Kum., Kaz., Kkal., Nog., Tat., Baş., Öz., Alt., Hak., Çuv.: Allık, kırmızı.
2. Kar., Tat., Suy., Hak., Tof., Çuv.: Bal rengi, kırmızımsı sarı, Kaz.: Bal rengi gri, Hak.: Kahverengi, boz, Kır.: Kır rengi.
3. Uyg. Diyal.: Güzel (+ “parlak”).
4. Türk.: Tahıl ürünü, mahsul, Kır., Kkal.: Ekmek yapılabilir temiz ekin, hububat, Kaz. Diyal.: Tahıl (buğday).
5. Az.: Altın para, altın.
6. Tür.; Kızıl hastalığı (Orta Çağ Az. kızılazar); Uyg. Diyal.: Çiçek hastalığı.
7. Baş. Diyal.: Pas.⁴⁶

Türk gelenek ve törelerinde beyaz, siyah ve kırmızı renklere bağlı inançlar özeldir. Kazaklarda “Kızın gözü kırmızıda” diye bir söz vardır. Eskiden henüz evlenmeyen kızlar, kırmızı takı veya

⁴⁴ Balabekova, “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk...”, s. 359-360.

⁴⁵ Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2375-2376.

⁴⁶ Yıldırım, **Türk Kültüründe Renkler...**, s. 26.

kırmızı başörtü takarlardı. Burada sadece istek değil, kızların yaş özelliği gösterilmektedir. Kazak Türklerinde gelinlik kızlara, nikâh günü yengeleri tarafından başörtüleri çıkarılarak saukele⁴⁷ giydirilir. Gelin olma işareti, beyaz başörtüsüdür. Milli geleneklerde güzelliğin simgeleri de bu üç renktir. Türkler bunları; ak alın, ak boyun, ak kollar, kara kaş, kara saç, kırmızı dudaklar gibi sıfatlarda güzellik ifadelerinde kullanırlar.⁴⁸

Azerbaycan Türkçesinde kırmızı-kızıl anlamındaki “cıl” eki al, gırmızı, al-gırmızı, acıg gırmızı, narınca, gonur (göze aid) anlamlarında kullanılır. “Alt”, “aşağı”, “ileri” anlamında da kullanılan bu kelimenin istikamet ve renk anlamları arasında semantik bir ilişki vardır. “Cıl” kelimesi, Azeri Türkçesinde hem kırmızı-kızıl renk anlamında hem de güney yönünün sembolü olarak kullanılmıştır.⁴⁹

Türkmenlerde kırmızı renk “gızıl” ve “gırmızı” kelimeleri ile ifade edilir. Türk dilinde bu iki kelimedden “kızıl” daha eski bir kelime olarak bilinmektedir. Kırmızı kelimesi eski Türkçede, 11. yüzyıl Türk eserlerinde, “Dede Korkut” da geçmemektedir. Fakat “gızıl” sözü hala Türkmen dilinde kırmızı renk anlamında aktif biçimde kullanılmaktadır. Kırmızı kelimesi de kullanılmakta olup, Türkçedeki normal kırmızıdan biraz koyu rengi ifade eder.⁵⁰

Qızıl kelimesi Özbek Türkçesinde “kan rengindeki, kırmızı” anlamlarına gelen bir kelimedir. Ayrıca anlam genişlemesine uğrayarak “Kızıl Ordu taraftarı, devrim yanlısı” anlamını da kazanmıştır. Qızıl kelimesi de Eski Türkçeden beri kırmızı rengi ifade için kullanılan bir renk adıdır. Türkiye Türkçesinde kızıl renk adının yerini Arapça kökenli kırmızı kelimesi almış, kızılın alanı daralmıştır. Qızıldan başka kırmızı renk için Özbek Türkçesinde Farsça kökenli gülgün, gülnâr ile Arapça kökenli qırmız(i) ve âlvân kelimeleri de kullanılmaktadır. Kırmızıyla ilgili ara renkler içinse âlâv räng, gülâbi, puşti, âlma güli kelimeleri tespit edilmiştir. Âlâv räng Türkiye Türkçesindeki ateş kırmızısının karşılığıdır. Gülâbi ve puşti Farsça kökenli iki kelime olup birincisi “gül suyu renkli, pembe”, ikincisi “şeftali çiçeği rengindeki, açık kırmızı” anlamlarına gelmektedir. Âlma güli de pembe rengi ifade etmek için kullanılır. Qıp-qızıl da diğer örneklerde görüldüğü gibi pekiştirme sıfatı olarak kullanılan ve “kıpkırmızı” anlamına gelen şekildir.⁵¹

Kazan Türkçesinde de kıpkızıl, parlak kızıl, açık kızıl gibi kızıl renk ile ilgili renk tonu ifade eden kelimeler vardır.⁵² Ayrıca, güney Altay’ca da denilen Türkçenin Teleüt ağzında kan kızılı diye kızıl rengin renk tonunu ifade eden bir ifade mevcuttur.⁵³

2. g) Sarı Renk

Sarı kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

- 1) Sarı renk (tüm kaynaklarda).
- 2) Kumral: Kır., Kkal., Hak., Çuv. (sarä).

Sarı saçlı: Tat.

⁴⁷ Saukele; Kazak kadınlar tarafından, 19. Yüzyılın sonlarına kadar kullanılan bir çeşit başlıktır. Bu başlık evliliğin ilk dört veya beş yılında kullanılıyordu. <http://e-history.kz/en/contents/view/542> Son Erişim Tarihi; 28. 09. 2015.

⁴⁸ Kadaşeva, “Kazak Medeniyetindeki...”, s. 96.

⁴⁹ Nerimanoğlu, “Türk Dünya Bakışında Reng”, s. 65.

⁵⁰ Nurmemmet, “Türkmenlerde Renk...”, s. 79.

⁵¹ Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2376-2377.

⁵² W. Radloff, *Versuch Eines Wörterbuches Der Türk-Dialecte*, C. II/1, St. Petersburg, 1899, s. 826.

⁵³ Radloff, *Versuch Eines...*, C. II/1, s. 827.

Geçmişten Günümüze Türk Dünyasında, Türk Lehçe Ve Ağzlarında Kullanılan Renk İsimleri

Sarışın: Alt., Hak., Çuv. (sarã), Nog., Öz., Uyg.

3) Kızıl sarı: Türk., Tür., Bal., Kır., Nog., Tat., Öz., Uyg., Alt., Tof., Tat.

Parlak Al (At hakkında): Kır.

Turuncu.

Altın (sarısı): Kkal.

4) At Türü (Parlak kuyruklu ve yeveli sarı at): Kaz., Alt., Tuv.

5) At Türü (Kara yeveli ve kuyruklu parlak doru at.): Çuv. (sarã)

6) Kır: Çuv. (şurã)

7) Ak, Kır: Çuv. (şurã).

8) Ak, Parlak: Çuv. (şurã).

9) Soluk: Tür., Uyg. Diyal.

10) Parlak, Kızıl: Çuv. (şurã).

11) Aydınlık, güzel (Ağaç hakkında): Çuv.

12) Ergin: Çuv.

13) Yağ: Yak.⁵⁴

Özbek Türkçesinde sarı rengi ifade etmek için kullanılan bu kelime sözlükte “saman, altın, zerdeçal renkli” olarak açıklanmıştır. Ayrıca anlam genişlemesine uğrayarak “yumurtanın ortasındaki sarı renkli kısım” anlamı ile “sarılık hastalığı” anlamını kazanmıştır. Eski Türkçede de sarıq şeklinde olan kelime, hiçbir değişikliğe uğramadan Özbek Türkçesinde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde sondaki “g” düşmüş ve sarı şeklini almıştır. Özbek Türkçesinin bazı ağzlarında *sarı* kullanımı görülse de yaygın değildir. Bir de “kahverengiye dönük açık sarı” veya “kahveye bakan sarı” anlamında kullanılan *mällä* kelimesi vardır. Saç ve ten rengi olarak “sarışın, kumral” demektir. Kelime özellikle Fergana ağzında kullanılmaktadır. Çoğunlukla sarışın çocuklara sevgi ifadesi için kullanılan ve “sarı kafa, havuç kafa” anlamlarına gelen bir kelimedir. Sarı ile ilgili tespit edilen diğer renk adları şunlardır: *särğış*, *särğimtir*, *särğimtil*, *sarığraq*. Bu dört kelime de “sarıya dönük, sarımsı, sarıca” anlamlarına gelmektedir. *Särp-sarıq* şekli de diğer renk adlarında olduğu gibi pekiştirme sıfatı olarak aldığı şekildedir.⁵⁵

Kazakçada sarı renk güneş, ışık anlamındadır. Sarı renk adı, Kazak Türkçesinde tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi deyimler de kötülük, hastalık, zorluk anlamında kullanılır. Örneğin Kazakça da “sarı uayimğa salınu”-sarı hüzüne düşmek, “saginiştan sarğuyu”- özlemden sararmak, “sarı zapıran kusu”- sarı safra kusmak gibi deyimlerde hastalık, hüznün ve kötülük anlamında olumsuz anlamlarda kullanılmıştır.⁵⁶

2. h) Yeşil Renk

Yeşil kelimesinin çeşitli Türk lehçelerindeki anlamı ve yazılışları şöyledir:

⁵⁴ E. V. Sevortyan, *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiye i Mejtyurkskiye Leksiceskiye Osnovi na Bukvi “L”, “M”, “N”, “P”, “S”)*, Moskva, 2003, s. 220-221.

⁵⁵ Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2376-2377.

⁵⁶ Balabekova, “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk...”, s. 357.

1) Yeşil: Tüm Türk lehçelerinde yeşilin anlamı:

Koyu yeşil: Halaçlar

Parlak yeşil

Yeşil ve Mavi: Uyg.

Gök: Baş. Diyal.

2) Taze, parlak: Kır.

3) Olgunlaşmamış: Tür.

Yaş (ağaç hakkında).

4) Yeşil başlı suna: Tür. Diyal

Suna: Tür. Diyal

5) Koyu al at: Tür. Diyal.⁵⁷

Türk lehçelerine bakıldığında yeşil renk adının pek çok lehçede kullanıldığı görülmektedir. Azeriler; yaşıl, (yaşıllaş-“yeşermek”), Başkurtlar; yaşil (yášillän-), Kazaklar; jasıl (köger-), Kırgızlar; caşıl (kögörü:, bürdö:), Özbekler; yaşil (kökär-), Tatarlar; yaşil (yášillän-), Türkmenler; ya:şıl (gö:ğer-), Uygurlar; yaşıl (yaşni-); Altay Türkleri; cajıl, Yakutlar sahil (< yâşıl) vb. şeklinde yeşil renk adını kullanıyorlar. Türkmen, Kazak, Kırgız, Özbek Türkçelerindeki yeşermek anlamındaki kullanımlar, içinde “yeşil” renk anlamını da barındıran gök renk adı nedeniyle olmuş olmalıdır.⁵⁸

Tabiatın canlanması ile ilgili olarak, eski Türklerde yağmurun bütün tabiatı yeşerten (yani eski Türklerle göre, yaşartan) bir tabiat vergisi olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Bu yüzden “yaş” sözü hem ıslaklık hem de suyun (tabii olarak yağmurun da) canlandığı yeşilliklerin adı oluyordu. Dolayısıyla, yaşarmak (ıslak olmak, ıslanmak) ile yeşermek, yeşillenmek aynı fiil ile ve “yaşarmak” olarak ifade ediliyordu. Yaşıl da yeşil renk demek oluyordu. Bugün yeryüzünde yaşayan Türklerin hemen tamamı yaş sözünü insan ömrü için de kullanmaktadırlar. Ayrıca pek çok Türk topluluğunda yaş, genç insan demektir ve genellikle yaş yiğit (caş cigit veya jas jigit) = delikanlı anlamına kullanılmaktadır. Bunun şuradan ileri geldiği anlaşılıyor: Eski Türkler yaşlarını söylerken; “Ben, 20 yaşarma (yeşerme) gördüm” derlerdi. Böyle bir söz, “Ben, 20 yaşındayım” demektir. Herhalde bugün de kullandığımız yaş deyimini bu gelenekle ilgili olarak söylenmiş bir deyim olmalıdır.⁵⁹ Diğer taraftan yaşıl kök yani yeşil gök tabirinin Türklerde gökyüzü anlamında kullanıldığını da görüyoruz ki bugün de Türkçede göğermek sözünün yeşermek anlamında kullanıldığı malumdur. Bu itibarla Türklerin zaman zaman yaşıl sözü yerine kök (gök) sözünü de kullandıklarını burada hatırlatmakla yarar vardır. Nitekim Yusuf Has Hacib’in “yağız yer, yaşıl kök” şeklindeki ifadesinden, onun yaşadığı çevrenin, kâinatı kara yer ve yeşil gök ile çevrilmiş olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.⁶⁰

⁵⁷ E. V. Sevortyan, L. S., Lyevitkaya, *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksiceskiye Osnovına Bukvı “C”, “J”, “Y”, Moskva, 1989, s. 164.*

⁵⁸ Nesrin Bayraktar, “Tarihten Bugüne Yeşil Renk Adının Biçim, Anlam ve Kavram Alanı”, *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Editör: İlyas Yazar, İzmir, 2011, s. 182.

⁵⁹ Reşat Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 3. Baskı, Ankara, 1999, s. 29.

⁶⁰ Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler...*, s. 30.

Türkmen Türkçesinde yeşil kelimesi hemen hemen bütün Türk dünyasında olduğu gibi “yaşıl” olarak geçmektedir. Kökü “yaş” kelimesindedir ve genç anlamındadır. Bu Türkmenlerde baharın rengi olarak benimsenmiştir. Yeşil, Oğuz Türkmenlerinin daha eski zamanlardan beri sevilen bir rengidir. Bazen “yeşil” yerine “gök” kelimesinin kullanıldığını, bazen bu iki rengin kelime olarak karıştırıldığını bilmekteyiz. Türkiye Türkçesinde yeşermek anlamında kullanılan göğermek kelimesi, Türkmen Türkçesinde de göğermek anlamında kullanılmaktadır.⁶¹

Özbek Türkçesinde yeşil rengi ifade etmek için kullanılan renk adı yaşıl sözcüğüdür. Sarı ile mavinin karışımından oluşan yeşil için Farsça kökenli säbz ile Türkçe kök kelimeleri de kullanılmaktadır. Kelime, Eski Türkçeden beri varlığını sürdürmektedir. Anlam genişlemesine uğrayarak “yeşil bitkiler ve otlarla kaplı yer” anlamı da taşıyan “yaşıl”ın pekiştirme sıfatı olarak aldığı şekil yäm-yâşildir. Ara renkleriyle ilgili kelimelere rastlanılmamıştır. Yeşilin koyuluğunu belirtmek için toq yaşil, açık yeşil tonunu belirtmek için de aç yaşil kelimeleri kullanılmaktadır. Ayrıca, “nâq yâprağı rängi” de yine yeşilin tonu için kullanılmaktadır.⁶²

SONUÇ

Türkçe, renk adlarının çeşitliliği ve sayısı bakımından dünyanın en zengin dillerinden biridir. Bu zenginliğin oluşumunda Türklerin yüzyıllar boyunca başka birçok kültürle iç içe yaşamasının etkili bir faktör olduğunu unutmamak gerekir. İlk Müslüman-Türk devleti olan Karahanlılardan itibaren İslam kültür dairesine girilmiş olmasından dolayı Arapça ve Farsça, Tanzimat Dönemi’nden itibaren de Avrupa kültürüyle yaklaşılması dolayısıyla İngilizce ve Fransızca ile yoğun olarak etkileşime maruz kalan Türkçe karşılıklı etkileşim içinde bu dillerden hem kelime almış hem de kelimeler vermiştir. Ancak şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki: ak, kara, sarı, al, kırmızı, yeşil gibi ana renk adları, bütün Türk lehçe ve ağızlarında ya tamamen ilk halleriyle hiçbir değişime uğramadan, ya da önemsenmeyecek kadar küçük ses değişiklikleriyle bugüne kadar muhafaza edilmiştir.

Türkçedeki renk isimleri ile ilgili değişim konusunda söylenebilecek en önemli hususlardan biri, zaman içinde bazı renk adlarının ifade ettiği anlam açısından daralmasıdır. Örneğin; ak, kara, gök, al gibi renk adları somut varlıklardan ziyade duygu, düşünce, fikir gibi soyut varlıkların ifadesinde kullanılmaya başlamıştır. Türklerin İslam medeniyet dairesi içine girmesiyle birlikte beyaz, kırmızı, siyah, mavi gibi Arapça ya da Farsça kökenli bazı renk adları özellikle de somut varlıkların renklerini ifade etme konusunda daha sık kullanılmaya başlamıştır. İkinci bir husus ise şu anda kullandığımız beyaz kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ve Divan-ı Lügat’it Türk’te de geçen örüng (ya da ürüñ/örün)⁶³, bayın⁶⁴, arsal⁶⁵ gibi bazı renk adları günümüze hiç ulaşamamıştır.

İster Anadolu’da, isterse diğer tüm Türk coğrafyalarında olsun, Göktürk Yazıtları, Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügat’it Türk gibi Türkçenin ilk kaynaklarından öğrendiğimiz renk isimleri bugün hâlâ kullanılmaya devam etmektedir. Tüm Türk dünyasının müşterek dili olan Türkçe, aradan geçen yüzlerce yıla rağmen, ilk dönemlerden bugüne kullanılmakta olan birçok renk

⁶¹ Nurmehmet, “Türkmenlerde Renk...”, s. 78.

⁶² Öztürk, “Özbek Türkçesinde...”, s. 2377.

⁶³ Atalay, *Divanü Lügat’it...*, C. I, s. 134.,

⁶⁴ Besim Atalay, *Divanü Lügat’it Türk Tercümesi*, C. III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1985, s. 20.

⁶⁵ Atalay, *Divanü Lügat’it...*, C. I, s. 80.

ismini orijinal halleriyle muhafaza edebilmiş, dünyanın en köklü dillerinden biri olarak, kaynağı ile olan bağlarını asla koparmamıştır.

KAYNAKLAR

- ATALAY, Besim, Divanü Lügati't Türk Tercümesi, C. I-III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.
- BALABEKOVA, Nazgül, "Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki Renk Adları Üzerine", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 2004.
- BAYRAKTAR, Nesrin, "Boz ve Kır Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine", *International Journal of Central Asian Studies*, Vol.: 13, 2009.
- BAYRAKTAR, Nesrin, "Tarihten Bugüne Yeşil Renk Adının Biçim, Anlam ve Kavram Alanı", III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı, Editör: İlyas Yazar, İzmir, 2011.
- CAFEROĞLU, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1968.
- CIRTAUTAS, Ilse Laude, Der Gebrauch Der Farbbezeichnungen In Den Türkdialekten, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1961.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, Ötüken Türkçe Sözlük, C. I, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, Aliyev, Alaeddin Mehmedoğlu vd., Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. I, Ankara, 1991.
- GENÇ, Reşat, Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 3. Baskı, Ankara, 1999.
- İBN MÜHENNÂ, İbnü-Mühennâ Lûgati, Çev.; Aptullah Battal (Taymas), Türk Dilini Tetkik Cemiyeti Yayınları, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.
- İBRAHİMOV, Elçin Alioğlu, "Türk Halkları Arasında Ortak İletişim Dilinin Oluşturulmasında Söz Varlığının Etkisi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 1, Yıl 1, Aralık 2013.
- KADAŞEVA, Karlıgaş, "Kazak Medeniyetindeki Semboller", Nevruz ve Renkler, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- KASIMOVA, Gulbanu, "Kâşgarlı Mahmud İle Kazak Halk Şairlerinin Ortak Dili", *Gazi Türkiyat*, Bahar 2014/14.
- KIRIMHAN, Nazan, "Türk Kültüründe Yedi Rengin Anlamı", (Türk Dünyasında) Nevruz, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Hazırlayan; Şebnem Ercebeci, 1. Baskı, Ankara, 2001.
- KORAŞ, Hikmet, "Türk Lehçelerindeki Müşterekler Üzerine", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, Aralık 2014.
- KÜÇÜK, Salim, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", *Bilig*, Sayı 54, Yaz 2010.
- KÜÇÜK, Salim, "Tarihi Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları", *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 5/1, Winter-2010.

Geçmişten Günümüze Türk Dünyasında, Türk Lehçe Ve Ağzlarında Kullanılan Renk İsimleri

- LYEVITSKAYA, L. S., Dıbo, A.V., Passadin, V. İ., Etimolojişeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksişeskiye Osnovına Bukvı “K”, “K”), Moskva, 1997.
- NASKALİ, Emine Gürsoy, Duranlı, Muvaffak, Altayca-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- NERİMANOĞLU, Kamil Veli, “Türk Dünya Bakışında Reng”, Nevruz ve Renkler, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- NURMEMMET, Annagulu, “Türkmenlerde Renk Dünyası ve Nevruz”, Nevruz ve Renkler, Editörler: Sadık Tural, Elmas Kılıç, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- NADELİAEV V.M., Nasilov D.M., Scherbak A.M., Tenishev E.R., Borovkova T.A vd., Old Turkic-Russian Dictionary, *Leningrad*, 1969.
- ÖGEL, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. 6, Ankara, 1984.
- ÖLMEZ, Mehmet, “Gerhard Doerfer’in Ardından”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C: LXXXVII, S: 626, Şubat 2004.
- ÖZTÜRK, Arzu Erdoğan, “Özbek Türkçesinde Renk Adları”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı II, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. II, Ankara, 2004.
- RADLOFF, W., Versuch Eines Wörterbuches Der Türk-Dialecte, I/I, St. Petersburg, 1893.
- RADLOFF, W., Versuch Eines Wörterbuches Der Türk-Dialecte, C. II/1, St. Petersburg, 1899.
- SEVORTYAN, E. V., Etimolojişeskomu Slovari Turskih Yazıkov (Obşçeturkiye i Mejturkiye Osnovı na Glasniye), Moskva, 1974.
- SEVORTYAN, E. V., Etimolojişeskomu Slovari Turskih Yazıkov (Obşçeturkiye i Mejturkiye Osnovı na Glasniye), Moskva, 1978.
- SEVORTYAN, E. V., Etimolojişeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksişeskiye Osnovına Bukvı “V”, “G” i “D”), Moskva, 1980.
- SEVORTYAN, E. V., Lyevitskaya, L. S., Etimolojişeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiyei Mejtyurkskiye Leksişeskiye Osnovına Bukvı “C”, “J”, “Y”), Moskva, 1989.
- SEVORTYAN, E. V., Etimolojişeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşçetyurkskiye i Mejtyurkskiye Leksişeskiye Osnovı na Bukvı “L”, “M”, “N”, “P”, “S”), Moskva, 2003.
- TOPARLI, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep, Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- VON Gabain, Annemarie, “Renklerin Sembolik Anlamları”, Türkçe Tercümesi: Semih Tezcan, Türkoloji Dergisi, C. 3, D. T. C. F. Yay., Ankara, 1968.
- YILDIRIM, Elvin, Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.
- YUNUSOĞLU, Mağfired Kemal, “Siyasetin “Renkleri”: Semantik Yaklaşım”, Modern Türklük Araştırmaları, C. 6, S. 2, Haziran 2009.

İnternet Kaynakları

<http://e-history.kz/en/contents/view/542> Son Erişim Tarihi; 28. 09. 2015.

Kısaltmalar

Az.: Azerice

Alt.: Altayca

Bal.: Balkarca

Bar.: Barabin Tatarcası

Baş.: Başkırca

Çağ.: Çağatayca

Çuv.: Çuvaşça

Diyal: Diyalektik

Gag.: Gagauzca

Hak.: Hakaşça

Hal.: Halaçça

Haz.: Hazırlayan

Hog.: Nogayca

K.: Karaimce'nin Kırım lehçesi

Kal.: Kalmukça

Kar.: Karaimce

Kaz.: Kazakça

Kazan.: Kazan Tatarcası

Ka.: Karaçayca

Kbal.: Karaçay -Balkarca

Kır.: Kırgızca

Kız.: Hakaşçanın Kızılca lehçesi

Kkal.: Karakalpakça

Koyb.: Hakaşçanın Koybalca

Ktat.: Kırım Tatarcası

Kum., Kumukça

Lob.: Lobnorca

Nog.: Nogayca

***Geçmişten Günümüze Türk Dünyasında, Türk Lehçe Ve Ağzlarında Kullanılan
Renk İsimleri***

Öz.: Özbekçe

Sag.: Hakaşçanın Sagay lehçesi

Sal.: Salarca

Sug.: Sarı Uygur

Suy.: Soyotca

T.: Trakayca (Batı Kırımca)

Tat.: Tatarca

Tof.: Tofaca

Türk.: Türkmençe

Tür.: Türkiye Türkçesi

Tuv.: Tuvaca

Uyg.: Uygurca

Vb.: Ve Benzeri

Vd.: Ve diğer

Vs.: Vesaire

Yak.: Yakutça